

פרשת ויגש – אל תירא מרדה מצרימה

בראשית פרק מה, / מו

וַיִּדְבְּרוּ אֱלֹהֵי אֶתְלֵד־בְּרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֱלֹהִים וַיִּרְאוּ אֶת־הָעַנְלֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֹׂאת אֶת־וַתַּחֲוֶי רַחוּם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם : וַיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי חָי אֲלַכְתָּ וְאַרְאֶנּוּ בְּטָרָם אָמוֹת :
ויסע ישראל וְכֹל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחֹת לַאלֹהִים אֲבִיו וַיִּצְחַק : וַיֹּאמֶר אֶלְקִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִי : וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הֲקָל אֶלְקִי אֲבִיךָ אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרָיִם כִּי־לָגֹי גְדֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם : אֲנֹכִי אֶרְדֶּ עִמָּךְ מִצְרָיִם וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם־עֲלֶיךָ וַיֹּסֵף יִשְׁתַּיֵּת נְדָו עַל־עֵינָיךָ : ויקם יַעֲקֹב מִבְּאֶר שֶׁבַע וישא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׂיהֶם בְּעַגְלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פְּרָעֹה לְשֹׂאת אֹתוֹ : וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־כֹּוֹשֵׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ מִצְרָיִם יַעֲקֹב וְכָל־זָרְעוֹ אִתּוֹ :

(בפסוקים - האם יעקב 'יוזם' או מובילים אותו - סתירה לכאורה ? ולקמן בדברי ההעמק דבר).

גור אריה בראשית פרק מה

זוה - שרצה יוסף במה ששלח יי חמורים וי אתונות כדי שלא יכעוס אביו על האחים העשרה שמכרוהו, וגם הראה לו כדי שירד אביו למצרים ואל ימאן מלרדת אליו, ורמז לו כי העשרה אחים היו כמו עשרה חמורים שנושאים משא גדול ואינם יודעים מה הם נושאים... לפי שהיה יעקב ירא מן הגלות לרדת שם (רש"י להלן מו, ג), כי היה יודע יעקב הגלות שיבא לישראל במצרים, ולפיכך שלח יוסף אליו כי הגלות הוא טוב... (ועיי"ש)

ספר גבורות השם - פרק 1

הנה התבאר לך סבת הגלות על דעת רז"ל והוא הנכון, ומדבריהם אל תזוז כי מוצאיהם מצא חיים שהם ידעו ועמדו על דברי תורה בחכמתם ובאמונתם.
אבל שנאמר דברים אשר אין להם יסוד, כי מכירת יוסף הסבה לעונש שיעבוד מצרימה, דבר זה לא יתכן כמו שאמרנו למעלה, כי אדרבה ירדת מצרים הוא הגורם למכירה.
ולפיכך רמז יוסף דבר המכירה ליעקב אביו, שלא יעניש את בניו על שמכרוהו שהיא גזירה מן השמים כדי שירדו מצרים. והיינו דכתיב (בראשית מ"ה) ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרימה ועשר אתונות נושאות בר ולחם ומזון לאביו וגו'...
שהיה מכוון יוסף להראות לאביו, שהשבטים אשר מכרו אותו, לא היו למכירתו רק כמו החמור שהוא נושא משא ואינו יודע תכלית משא הזה שהוא נושא, כך השבטים היו פועלים המכירה הזאת ולא היו יודעים מה הם עושים, כי לא היו עושים רק מה שגזר עליהם הקב"ה, כמו החמור הזה שנושא משא ששם עליו האדם שהוא אדון לו והוא פועל ואינו יודע תכלית פעולתו, כך היה נגזר מן הקב"ה שירדו מצרים ועל ידי המכירה ירדו מצרים, נמצא שהיו פועלים ולא ידעו מה הם עושים כי לא ידעו שהיו גומרים הירידה.
ואף על גב שהם היו מכוונים למכור אותו בשביל שנאתו, מכל מקום עיקר הפעל הזה, שירד יעקב למצרים כמו שיתבאר. ולפיכך שלח עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים, רמז כי על ידי השבטים שהיו חמורים בענין המכירה שעשו ולא ידעו מה עשו, והיו נושאים טוב מצרים, שיהיו מנצלים את מצרים דכתיב (שמות י"ד) וינצלו את מצרים וכן הוא אומר לפני זה (בראשית ל"ה) כי טוב ארץ מצרים לכם הוא ונתנבא שעתידים לעשות אותה כמצולה שאין בה דגים. ולפיכך היו עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים... כי המכירה של יוסף בשביל שתי סבות הללו, האחת מפני שבעתיד ינצלו מצרים ובזה שייך כל טוב מצרים, ועוד סבה שנית לפרנס אותם כמו שמבואר בכתוב :

ובמדרש רבות (ב"ר פ' צ"ו) כל טוב מצרים ששלח לו גריסים של פול.

נראה שהפול טוחנין אותו ברחיים של גרוסות, שכאשר גורסין אותו ברחיים עושה הרבה מאוד, לכך נקרא גריסין שגורסין ומשברין אותו לחלקים הרבה, וכל עוד שמשברין אותו נעשה לחלקים הרבה, כך היו ישראל בזמן שהיו משעבדים בהם בעבודה המשברת את גופם, על ידי זה היו פרים ורבים, כדכתיב (שמות א') כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ.

וכל זה היו גורמים השבטים בלי ידיעתם, לכך יקראו כמו החמורים שנושאים דבר ואינם יודעים דבר, כך עשרה שבטים היו פועלים ולא היו יודעים מה היו פועלים. ואף על גב דמפרש שם ששלח לו גריסין של פול שהן על עקת נפש, ר"ל שיעקב היה כל ימיו בצרה וגריסין של פול טובים לזה, בודאי היה בזה נגלה ונסתר, הנגלה כמשמעו, והנסתר רמז לו בחשבון החמורים...

רש"ר הירש בראשית פרק 10

(ב - ד) ה' אמר: אל תירא מרדה מצרימה. אך הן לבו של יעקב היה טוב עליו. ומכאן, שהיה דבר, שקדם לפנייה זו, שהעכיר את רוחו ומילא את לבו דאגה; ומשום כך היתה נפשו זקוקה להרגעה. דבר זה כלול בפסוק ב. ההתגלות עצמה קרויה "מראות הלילה", והרי רמז לאימת השעה. והפנייה היתה יעקב יעקב!, - לא "ישראל!" וכך נתגלתה ליעקב המשמעות הקשה של ירידתו זו למצרים. משום כך עונה יעקב: הנני! הריני מקבל באהבה את כל אשר גזרת. ועל כך משיב ה': אל תירא אתה! אני הקל, שזבחת לו זה עתה את זבח שלמיך - בשמחה ובטוב לבב; וגם נסיעה זו תביא בסופו של דבר שמחה וגדולה בכנפיה. שם אקיים את הבטחתי לשים אותך לגוי גדול: אנכי ארד עמך, - עם כל חוג משפחתך; ולכשתהיה לגוי גדול - אנכי אעלך גם עלה; ואשר לך אישית - יוסף לא יאבד ממך שנית (השואה לעיל טו, א).

(ה) בראשית נסיעתו היתה שמחתו שלמה (פסוק ב), משום כך אין הוא אומר שם "ויקם"; אך עתה היה זקוק להתאוששות, משום כך הרי הוא אומר כאן ויקם. ושוב יש חשיבות גדולה לחילופי השמות כאן. המשפחה היתה שרויה בשמחה; דבר לא גונב אליהם על העתיד הקשה המצפה להם במצרים. אך בלב יעקב היתה ציפיה לגלות. משום כך הרי הוא אומר: וישאו בני ישראל את יעקב אביהם.

העמק זכר בראשית פרק מה

(כח) ויאמר ישראל. השיג מעלת ישראל... דיעקב לא הסכים לבא עם בניו מצרימה אפי' על זה המשך של הרעב, וחשב מחשבות אחרות על דבר הרעב כאשר יבואר, וזהו שאמר רב. די לי במה שאני יודע כי יוסף חי, אף על גב שאיני יכול להיות עמו בצוותא חדא, ולצאת מארץ ישראל, אך אלכה ואראנו וגו', והכי מבואר בס' הישר.

(א) ויסע ישראל וגו'. ברוח גבוה של ישראל, ואז לא נצרך שישאווהו בניו:

ויבא בארה שבע. כך עלה בדעתו לעקור דירתו מחברון לבאר שבע, מקום שהצליח אביו למצוא מאה שערים בעת הרעב, לכך ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק. דייק הכתוב זבחים שהמה שלמים, מסוגלין להיות לרצון לפרנסה... דייק עוד לאלהי אביו יצחק, שהוא היה מושגח ביחוד לפרנסה... אבל עתה כי שב רוחו, עלה בדעתו להפיק רצון מה' בזה האופן, ולהיות בארץ ישראל:

(ב) במראת הלילה. בעצם היום התראה אליו במראות הלילה, להשכילו שהגיע שעה לקבל עליו עול גלות שמכונה בשם לילה, והעולם חשוך אז מהופעת רוח הקדש, רק בשעות קצרות לצורך ענין כמו אור הברק שמבהיק את הלילה: יעקב יעקב. כבר כ' הרמב"ן שבכונה קראו יעקב ולא ישראל... משום דישראל משמעו בחינה גבוהה השייך ביחוד לאומה הישראלית, שבא רק ע"י תורה ועבודה ומסולק מהליכות עולם של כל בני אדם, ויעקב הוא בבחינה פשוטה של כל אדם שמעשיהם הטובים מתאימים עם הליכות עולם ג"כ, וכאן אמר ה' שיצאו מארץ ישראל למצרים, ויהא נשאר בבחינה פשוטה כאשר יבואר:

(ג) אלקי אביך. כן הוא כאשר התפללת והקרבת זבחים כדי להתברך בשפע פרנסה למעלה מדרך הטבע כמדת יצחק, אבל זה יהיה במצרים, כאשר באמת היה בתחלת בוא יעקב למצרים עלה הנילוס וחדלה גזרת הרעב לרגלו... וזהו שאמר אל תירא מרדה מצרימה. כמו שביקש יוסף, אלא שסירב יעקב משום שהיה ירא שלא יהא נשקע זרעו בהתערבות האומה של מצרים, ורק בא"י מקום מקודש לעבודת קרבנות, וגם מיוחד לחכמת התורה יותר מכל הארצות, יכול להיות משומרת נקודה הישראלית לדור דור, משא"כ במצרים אינו מקום תורה ועבודה, אפשר שיהא ח"ו נשקע עין ישראל, וע"ז הבטיחו ה' אל תירא וגו':

כי לגוי גדול אשימך שם. לדרשות חז"ל משמעות גוי גדול שיהיו גוי מצוין בפני עצמן, ולא משוקעין במצרים...

(ד) ואנכי אעלך גם עלה. שתי עליות, היינו עליה חושית שיעלו בשעת גאולה לארץ ישראל, וגם עלה. עליה רוחנית, שביציאת מצרים יעלו במתן תורה ובעבודת הקרבנות יותר מאשר היו עוד לפני בואם למצרים: ויוסף ישית ידו על עיניך... יש בזה הבטחה נפלאה לעיקר קיום האומה במצרים, ומשמעות עיניך היינו תשוקתו ומדתו המיוחדת שנתן יעקב עיניו ע"ז, ומבואר בפ' ברכה דעין יעקב היא לשבת 'בטח בדד', ופ' **בטח** להיות בשלום ובמדת אהבה בין אדם לחבירו ועם אוה"ע כמדת יעקב בהפלגה... ופ' **בדד** הוא שלא להתערב יותר מן ההכרח עם אוה"ע... אבל מדות הללו מסוגלות להיות נשמרות אך ע"י תורה ועבודה שהמה מבדילים בין ישראל לעמים... במצרים לא נשמר עין יעקב כי אם ע"י יוסף... ולענין **בדד**, השתדל יוסף בכחו לפנות ארץ גושן, ולהושיב את ישראל שם, כאשר יבואר עוד...

(ה) ויקם יעקב מבאר שבע. באשר היה קשה על יעקב הליכה זו שיודע היה שהולך לגלות, על כן כתיב ויקם נדרש להזדרז ולילך, וע' לעיל י"ט ל"ה:

וישאו בני ישראל את יעקב אביהם. בהלכו למצרים השפיל דעתו, ועל כן לא עצר כח לילך בעצמו: בעגלות אשר שלח פרעה. אחר שהודיע יעקב לבניו דבר ה' לילך לשבת במצרים עד עת קץ, הודיעו בניו לו ג"כ כי כך גזר פרעה על יוסף שלא ישלח תבואה לארץ ישראל כי אם להביאם מצרימה, ולב מלך ביד ה':

